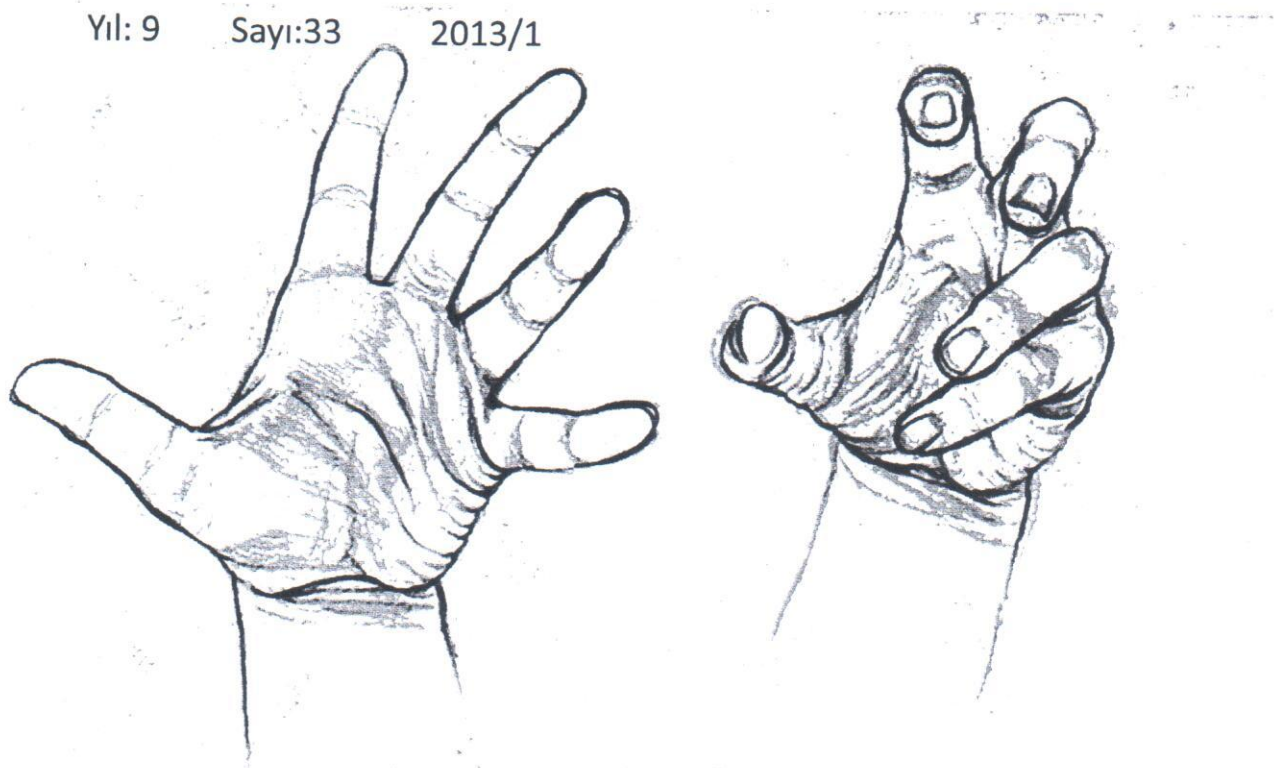
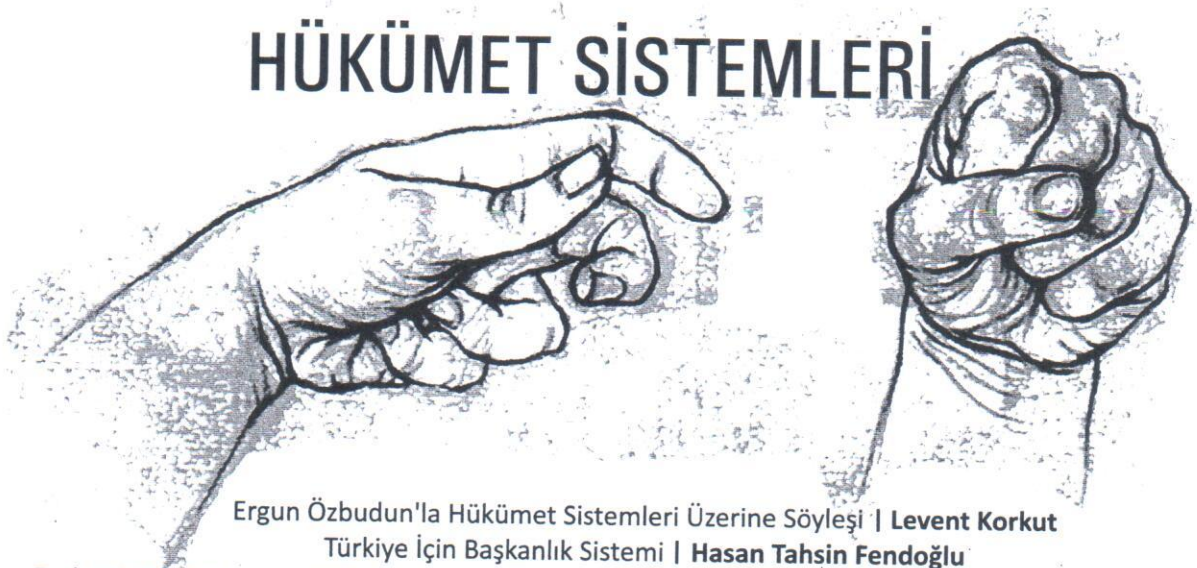
altı aylık fikir-kültür-sanat ve araştırma dergisi

Demokrasi platformu

Yıl: 9 Sayı:33 2013/1

HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Ergun Özbudun'la Hükümet Sistemleri Üzerine Söyleşi | **Levent Korkut**

Türkiye İçin Başkanlık Sistemi | **Hasan Tahsin Fendoğlu**

Türkiye'deki Başkanlık Hükümeti Sistemi Tartışmalarına Eleştirel Bir Bakış | **Mehmet Merdan Hekimoğlu**

Türkiye'de Günümüze Kadar Tatbik Edilen Hükümet Sistemleri | **Adnan Küçük**

Demokratik Kurumların Araçsallaşması: Arabesk Demokrasi, Alaturka Başkanlık | **Ali Akyıldız**

Başkanlık Sistemi Üzerine Bir Derkenar | **Metin Baykan**

Hükümet Sistemleri Perspektifinden Amerikan Tipi (Saf) Başkanlık Sisteminde Yargı Kuvveti | **Serdar Gülener**

Yeni Anayasa Vesilesiyle Cumhurbaşkanının Seçim Usulünü ve Yetkilerini Yeniden Düşünmek | **Metin Yüksel**

İnsan Haklarının Uluslararası Düzeyde Tarihsel Gelişimi | **Mehmet Merdan Hekimoğlu**

Osmanlı Siyasal Sisteminde İktidar Anlayışı | **Ramazan Erdağ**

ISSN 1305-4600

16 TL

Demokrasi Platformu

HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Demokrasi Platformu

Altı Aylık Dergi

Yıl:9, Sayı: 33 – Haziran 2013/I

ISSN 1305-4600

Orion Kitabevi Adına Sahibi
(Publisher)
Tolga Kınık
Editör (Editor)
N.Yeşim Erdoğan
yesimer@hotmail.com
Yardımcı Editör (Assistant Editor)
Veli Kondak
vkondak@yahoo.com
Sorumlu Yazı işleri Müdürü
(General Director)
Bekir Karagülle
Editör (Editor)

Yayın Kurulu (Editorial Board)
Mustafa Acar, Yücel Acer, Birol Akgün, Yasin Aktay, Asuman Altay, Berdal Aral, Bülent Arı,Zühtü Aslan,Muhittin Ataman, Ertan Aydın, İdris Bal, Kemal Başlar,Abdülkadir Buluş, Mehmet Bulut, Muhammed Çakmak, Orhan Çakmak, Şaban H. Çalış, Halis Çetin,Selçuk Çolakoğlu, Zeynep Dağı, Yelda Demirağ, Aliyar Demirci, Fuat Erdal, Fazıl Hüsnü Erdem, Mehmet S. Erol, Turan Erol, Ramazan Gözen, Adnan Küçük,Aykut Kibritçioğlu, Fuat Oğuz, Bilal Sambur, Cengiz Sunay, Bican Şahin, Coşkun Taştan, Ercüment Tezcan,Selahattin Togay, Nafiz Tok, Gülgün Erdoğan Tosun, Tanju Tosun,Ali Ulusoy, Nasuh Uslu, Ali Resul Usul, Feridun Yılmaz, A. Nuri Yurdusev,

Danışma Kurulu (Advisory Board)
Güneri Akalın, Halis Akder, Ramazan Aktaş, Tayyar Arı, Deniz Ülke Arıboğan, Yavuz Atar, Hüseyin Atay, İzak Atiyas, Emre Bağce,Hüseyin Bağcı, Kâzım Berzeg, Nuri Bilgin, İbrahim S. Canbolat, Ömer Çaha,İhsan Dağı, Şaban Ali Düzgün, Mustafa Erdoğan, Metin Heper, Kemal H. Karpat, Fuat Keyman, Şükrü Kızılot, Hasan Köni, Timur Kuran, Burhan Kuzu, Hasan Onat, Hayrettin Ökçesiz, Niyazi Öktem,Dani Rodrik, Sami Selçuk, Turgut Tahranlı, Yahya Sezai Tezel, Sübidey Togan,İlter Turan, Mehmet Turhan,Mümtaz'er Türköne, Sacide Vural, Kemal Yıldırım,Aytekin Yılmaz.

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın
Yönetim Yeri
Selanik 2 Cad. No:72/22 Kızılay/Ankara- Türkiye
Tel: 0-312/ 417 78 35, Faks: 0-312/ 425 06 82
e-mail: demokrasi@demokrasiplatformu.com www.demokrasiplatformu.com
Baskı: Salmat Basım Yayın Ambalaj Sanayi Ltd.Şti
Zübeyda Hanım Mah.Sebze Bahçeleri Cad.Arpacıoğlu İşhanı,
No:95/1 İskitler-Altındağ/ ANKARA
Tel:0312 34110 20
Basım Tarihi: Haziran -2013

Demokrasi Platformu ulusal hakemli bir dergidir.

Demokrasi Platformu Altı Aylık Dergi

Takdim | **Editör**

Ergun Özbudun'la Hükümet Sistemleri Üzerine Söyleşi
Levent Korkut 1

Türkiye İçin Başkanlık Sistemi
Hasan Tahsin Fendoğlu 13

Türkiye'deki Başkanlık Hükümeti Sistemi Tartışmalarına Eleştirel Bir Bakış
Mehmet Merdan Hekimoğlu 29

Türkiye'de Günümüze Kadar Tatbik Edilen Hükümet Sistemleri
Adnan Küçük 45

Demokratik Kurumların Araçsallaşması: Arabesk Demokrasi, Alaturka Başkanlık
Ali Akyıldız 90

Başkanlık Sistemi Üzerine Bir Derkenar
Metin BAYKAN 113

Hükümet Sistemleri Perspektifinden Amerikan Tipi (Saf) Başkanlık Sisteminde Yargı Kuvveti
Serdar Gülener 121

Yeni Anayasa Vesilesiyle Cumhurbaşkanının Seçim Usulünü ve Yetkilerini Yeniden Düşünmek
Metin Yüksel 139

İnsan Haklarının Uluslararası Düzeyde Tarihsel Gelişimi
Mehmet Merdan Hekimoğlu 169

Osmanlı Siyasal Sisteminde İktidar Anlayışı
Ramazan Erdağ 197

Osmanlı Siyasal Sisteminde İktidar Anlayışı

Ramazan Erdağ

Yrd.Doç.Dr. | Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
ramazanerdag@hotmail.com

Demokrasi Platformu♦ Yıl:9 – Sayı : 33♦ 2013/I, S.197-204

ÖZET

Türkiye'nin demokratikleşmesine yönelik tarihi süreç genel itibari ile Cumhuriyet dönemi ile birlikte ele alınmaktadır. Çoğunlukla Cumhuriyet öncesi gelişmelerin demokratikleşme ile bağlantısının kurulamadığı gözlemlenmektedir. Bu yanılsamanın düzeltilmesi ve Türk demokrasi tarihinin irdelenebilmesi için Osmanlı İmparatorluğunun siyasal sisteminin incelenmesinin gerektiği görülmektedir.

Bu çalışmada, çalışmanın başlığında yer alan Osmanlı siyasal sistemi *"sultanlık rejimi"* olarak tanımlanmakta ve bu bağlamda sultanlık rejiminde iktidar anlayışı ele alınmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde siyasal iktidar kavramı üzerinde durulacaktır. Siyasal iktidar kavramı araştırılırken özellikle siyasal iktidarın kapsamı ve siyasal iktidar ile egemenlik ve meşruiyet ilişkileri değerlendirilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Osmanlı sultanlık rejiminin yapısı ve bu yapı içerisinde iktidar anlayışı irdelenecektir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise; Osmanlı Sultanlık rejiminin iktidar anlayışının genel bir değerlendirmesi ve bu iktidar pratiğinin Türk demokrasi tarihi açısından önemi değerlendirilecektir. Çalışmada Cumhuriyet öncesi dönemde Osmanlı siyasal sisteminde yaşanan gelişmelerin Türk demokratikleşmesinin tarihi sürecinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Siyasal Sistem, Siyasal İktidar, Sultanlık Rejimi.

THE POWER UNDERSTANDING IN THE OTTOMAN POLITICAL SYSTEM

ABSTRACT

The historical period intended for Turkey's democratization is generally handled with Republic Era. It's seemed that developments in pre-republic era couldn't be linked with democratization. It can be say that Ottoman political system must be analyzed for correcting this illusion and be scrutinized of Turkish democracy history.

The Ottoman political system, title of the study, is defined as sultanate regime and this regard power understanding is deal in the sultanate regime in this study. The first chapter of study stresses on the concept of political power. That seize of political power and the relations among political power sovereignty and legitimacy are evaluated in this chapter. The structure and power understanding of Ottoman Sultanate Regime be searched in the second chapter. In the conclusion chapter a general review of Ottoman sultanate regime and the importance of this power practice for Turkish democracy history are evaluated. It can be say that developments in the Ottoman political system in the pre-republic era have played an important role in the historical process of Turkish democratization.

Key words: Ottoman Empire, Political System, Political Power and Sultanate Regime.

1. SİYASAL İKTİDAR KAVRAMI

"En genel anlatımla siyasal iktidar, bir ülkenin ve toplumun bütünü üzerinde geçerli olan bir iktidardır. Yani özel gruplarda ve örgütlerde ortaya çıkan bir iktidar değil toplumun genelinde, bütününde ortaya çıkan bir iktidardır."[1] Siyasal iktidar, *tüm ülkeyi ve toplumu kapsayan*, hiyerarşik yapıda *en üstün konumda olan, zor kullanma yetkisine sahip* bulunan, *rızaya ve itaate dayalı* bir olgudur.[2] Siyasal iktidar kavramı otorite, egemenlik, meşruiyet gibi kavramlarla doğrudan ilişkilidir. Zira iktidarın kendini kabullendirebilmesi, kendini yönetilenlere karşı benimsetebilmesi, yani otoritesini kurması gereklidir. Çünkü "otorite haline gelmemiş bir iktidarın *meşruiyet* sorunu var demektir. *Meşruiyet* noktasında sorunu olan,

[1] Davut Dursun, *Siyaset Bilimi*, 4. Baskı, İstanbul, Beta Basın Yayım Dağıtım, 2008, s.104.
[2] Dursun, *Siyaset Bilimi*, s.105-106.

yönetilenlerce benimsenmemiş, kabul edilmemiş ve içselleştirilmemiş bir iktidarın uzun dönem ayakta kalması, varlığını sürdürebilmesi, kuvvet ve zorlamaya başvurmadan işlemesi imkânsızdır."[3] Siyasal iktidar aynı zamanda egemen bir iktidardır. Egemen iktidardan kasıt mutlak, sınırsız ve tek iktidar demek olsa da pratikte siyasal iktidarın mutlak, sınırsız ve tek iktidar olmadığı, iktidarın belirli noktalarda sınırlandırıldığı görülmektedir. Ekonomik yapı (üretim ilişkileri), toplumun sosyo-ekonomik yapısı, teknolojik düzey, ideolojik inanç sistemi iktidarın sınırlandırılması noktasında önemli rol oynayan faktörler olarak gösterilebilir. Siyasal iktidarı sınırlandıran kurum ve araçlar ise anayasa, kuvvetler ayrılığı ilkesi, çift meclis sistemi, insan hak ve özgürlükleri ve kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesidir.[4] Siyasal iktidarın üç temel işlevi bulunmaktadır. Bunlar siyaset belirleme, siyaset uygulama ve siyaset denetimi işlevidir.[5]

2. OSMANLI SULTANLIK REJİMİ VE İKTİDAR ANLAYIŞI

Osmanlı İmparatorluğunun siyasal sisteminde batı doğu toplumlarında bulunan iktidarlarla bazı benzerlik bulunsa da önemli farklılıklar bulunmaktadır. "Osmanlı sistemini diğerlerinden farklı kılan en önemli özellik onun kan bağı hassasiyetlerini aşmış toplulukların kutsal bir ülkü ve vahiy etrafında bütünleşmeleriyle kurulmuş bir '**imparatorluk**' olarak gelişmiş olmasıdır."[6] Osmanlı siyasal sistemine ilişkin yapılan değerlendirmelerde "teokrasi", "mutlak monarşi" vb. tanımlamalar kullanılsa da bu tanımlamalar Osmanlı siyasal sistemini açıklamaya uygun tanımlamalar değildir. Çünkü Osmanlı ne bir monarşidir ne de bir teokratik rejime sahiptir. Osmanlı siyasal sistemi Davut Dursun'un tanımlamasıyla bir *"sultanlık rejimi"*dir.[7] Osmanlı İmparatorluğu bir "İslam Devleti"dir. Bu itibarla Osmanlı sultanlık rejiminde iktidar yapısı İslam anlayışı ve gelenekleri temelinde oluşmuştur. Eski Türk devletlerinde siyasal iktidarın hakan ailesinde bulunması geleneği Osmanlı'da da devam etmiştir.

Osmanlıda iktidar Osmanlı hanedanına mensup padişahlar tarafından kullanılmakta idi. "Hanedanın yapısını belirleyen İslami, daha doğ-

---

[3] Dursun, *Siyaset Bilimi*, s.107. İtalikler tarafımdan eklenmiştir.
[4] Dursun, *Siyaset Bilimi*, s.108-135.
[5] Dursun, *Siyaset Bilimi*, s.117.
[6] Davut Dursun, "Osmanlı Sultanlık Rejimi Üzerine Notlar", *Çerçeve / 700.Yılında Osmanlı Dünyası*, Yıl: VIII, Sayı: 25, Ocak 2000, s.29.
[7] Davut Dursun, "Osmanlı Sultanlık Rejimi Üzerine Notlar", s.27.

rusu Hanefi hukuk kurallarıydı."[8] "Fiilen hakimiyeti ele geçirmiş olan hanedan üyesi Allah'ın lütuf ve inayetine mazhar olmuş kabul olunuyordu."[9] Osmanlılarda bir İslam geleneği olarak hâkimiyet hakkının padişahlara doğrudan Allah tarafından bağışlandığı görüşü hâkimdi. "Mülk devlet" anlayışı temelinde devlet Allah'ın bir mülkü ve padişah ise bu mülkün mutlak temsilcisi olarak kabul edilmekteydi. Osmanlı Sultanlık sisteminde iktidarın meşruiyet kaynağı olan bu anlayış halifelik makamının Osmanlıya geçmesi ile birlikte daha da güçlenmiş oldu.

İktidarın el değiştirmesi noktasında ise "ülüş sistemi" olarak adlandırılan ve iktidarın padişahtan sonra en yaşlı erkek kardeşe ya da erkek çocuğa geçmesine dayalı bir sistem benimsenmiştir.[10] Zamanla taht kavgalarına yol açan bu sistemde özellikle Fatih dönemi ile birlikte kardeş katlinin gündeme gelmesi ile birlikte iktidarın kime geçeceği hususunda önemli bir değişiklik yaşanmıştır. Bu uygulama ile birlikte iktidar kavgalarının önlenmesi hedeflenmiştir. Kardeş katli ile iktidarda hak iddia edecek şehzade sayısının teke indirilmesi bir anlamda "ülüş sistemi" terk edilerek İslam inancında yer alan iktidarın tekliği ve bütünlüğü ilkesinin benimsenmesini ifade etmektedir.[11]

Osmanlı siyasal sisteminde iktidar pratiğinde padişah yanında sarayın konumu da önem arz etmektedir. Zira saray hem padişahın ikametgâhı hem de yönetimin merkezini oluşturmaktadır. "Her türlü otoriteyi elinde bulunduran, iktidarı kullanan padişah ve onu hayatını geçirdiği Saray, aynı zamanda Osmanlı siyasal-yönetsel sisteminin de özünü teşkil etmektedir."[12] Fatih'ten sonra yönetsel alanda Kapıkulu ile din bürokrasisi arasında bir rekabetin oluştuğu görülmektedir. XVI. yüzyılda Harem ve Saray bu rekabette kapıkulu tarafında yer alması sistemdeki etkinliğini artırmıştır.[13]

Osmanlı iktidarının diğer önemli organları ise Divan-ı Hümayun, Vezir-i Azam ve Şeyhülislam'dır. Bu mekanizmalar padişahın hem ikti-

---

[8] Colin Imber, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650: İktidarın Yapısı*, Çev. Şiar Yalçın, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s.113.

[9] Halil İnalcık, "Osmanlı Padişahı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 13/4, Aralık 1958, s.73.

[10] Saltanatın el değiştirmesi hususunda ayrıca bkz. Halil İnalcık, "Osmanlılarda Saltanat Verâseti Usûlü ve Türk Hakimiyet Telâkkisiyle İlgisi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 14/1, Mart 1959.

[11] Davut Dursun, "Osmanlı Sultanlık Rejimi Üzerine Notlar", s.32.

[12] Davut Dursun, "Osmanlı Toplum Yapısına Genel Bir Bakış", *İlim ve Sanat*, 22, Kasım-Aralık 1988, s.43.

[13] Davut Dursun, *Din Bürokrasisi: Yapısı, Konumu ve Gelişimi*, İstanbul, İşaret Yayınları, 1992, s.162.

darının sınırlandırılması hem de padişahın alacağı kararlarda bir danışma organı gibi işlev görmesi bakımından önemlidir. Divan-ı Hümayun devlet işlerinin yürütüldüğü bir organ olarak önemli bir konuma sahiptir. Padişahların zaman zaman divana başkanlık ettikleri de görülmektedir. Vezir-i Azam bürokrasiyi, Şeyhülislam ise ulemayı temsil etmektedir. Şeyhülislamın siyasi bir iktidarının bulunmamasına[14] karşın Osmanlı sultanlarının aldığı çoğu kararlarda Şeyhülislamın fetvasına başvurması dini yönden meşruluğun sağlanmasında önemli bir araç olarak kabul edilebilir. Zira birkaç istisna hariç tüm Şeyhülislamlar padişahın kararlarına fetva vermişlerdir. "Sultanlık rejiminin en iyi örneğini veren Osmanlı Devleti'nde din ile devlet temsilcileri arasında bir iktidar mücadelesinin olmaması ve Sultanın otoritesinin ulema tarafından tartışılmaması, bu sistemin en önemli özelliği olmalıdır."[15]

"Dinin siyasal iktidar bir hedefi olmamakla birlikte iktidardakileri çeşitli şekillerde etkilemektedir."[16] "Dinin temel kaynakları olan Kur'an ve Peygamber'in sünnetinin ortaya koyduğu tecrübe, bir siyasal rejimi değerlendirme, eleştirme veya kabul etme konusunda sağlam ölçüler sunmaktadır. Değişmez Kitap ve Sünnet, siyasal iktidarı kullananları değerlendirme aracı olarak işlev görebilmektedir."[17] Osmanlı sultanlık rejiminin iktidar anlayışında en önemli etmenlerden biri de siyaset-din ilişkileridir.[18] Osmanlı hukuk sisteminde Şer'i hukuka yönelik düzenlemelerde en temel referans kaynakları Kuran ve Sünnet olmuştur. Osmanlı hukuk sisteminde İslam hukukunda pek fazla verilmeyen "kamu hukuku alanında boşluklar, şeriatın verdiği selahiyete dayanılarak ulü'l-emr tarafından kanunnamelerle doldurulmuştur."[19] "Uygulamada Sultanlar hiçbir zaman Şer'i hukuk tarafından düzenlenmiş olan alanlarda yeniden bir düzenleme yapmaya tevessül etmemişlerdir."[20] Bu cümleden olarak Osmanlı sultanlık rejiminde siyasal iktidarın hukuk düzenlemele-

---

[14] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s.100.

[15] Davut Dursun, "Osmanlı Sultanlık Rejimi Üzerine Notlar", s.38.

[16] Davut Dursun, "Osmanlı Sultanlık Rejimi Üzerine Notlar", s.34.

[17] Davut Dursun, "İslam Dünyasında Demokrasi İmkânı ve Engelleri", *Uluslararası İslam, Sivil Toplum ve Piyasa Ekonomisi Sempozyumu*, (Liberal Düşünce Topluluğu ve F. Ebert Vakfı, 18-19 Mayıs 1998, İstanbul)'na sunulan tebliğ, s.6.

[18] Osmanlıda siyaset ve din ilişkisinin ayrıntılı bir incelemesi için bk. Davut Dursun, *Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din*, İstanbul, İşaret Yayınları, 1992.

[19] Hayrettin Karaman, *Osmanlı Devleti'nin Hilafet Anlayışı*, http://monarchist-kalemsoer.de/resources/Osmanli+Devleti+nin+Hilafet+Anlayisi.pdf, (Erişim tarihi: 11.04.2009), s.2.

[20] Davut Dursun, "Osmanlı Sultanlık Rejimi Üzerine Notlar", s.38.

ri ile ilgili özellikle Şer'i hukuk alanında sınırlandırıldığını söylemek mümkündür.

Osmanlı iktidar anlayışında kuvvetler ayrılığı prensibi bulunmamaktadır. Yasama, yürütme ve yargı fonksiyonları padişahta toplanmış bulunmaktadır.[21] Ancak padişahta toplanan bu yetki de sınırsız değildir. Kuvvetler ayrılığı prensibinin bulunmaması devlet işlerinin yürütülmesine ilişkin görevlerin bölünmemesi ile ilgilidir. Örneğin "Osmanlı Divan-ı Hümayunu temelde bir yüce mahkeme işlevi görüyor, aynı zamanda hükümet işlerine bakıyordu."[22]

Osmanlı sultanlık rejiminde örgütlü kurulu bir muhalefet bulunmamakta ya da çok sınırlı kalmaktadır. Devletin güçlü olması ve devletle toplum arasında sorun olmaması bunun nedeni olarak kabul edilebilir. Bir diğer önemli nokta ise iktidarın meşruluğu kadar muhalefetin meşruluğu sorunudur. Osmanlı siyasal sistemi temel olarak İslami normları esas aldığından muhalefetin de meşruiyetinin İslami normlara dayanması gerekmektedir.[23] Bu bağlamda dinde yer alan *fitne* kavramının da muhalefetin örgütlenmesini kısıtladığı söylenebilir.[24]

Osmanlıda iktidar mücadelesi toplumun sivil kesimlerinden ziyade bürokrasi içerisindedir. Harem, saray, ulema, yeniçeriler ve toplumun belli kesimleri arasında yaşanan iktidar mücadelesi II. Osman'ın katledilmesinde yeniçeri ocağının etkisi örneğinde olduğu gibi bazen padişahın kimin olacağı hususunda belirgin rol oynayabilmiştir. Türk demokrasi tarihi açısından incelendiğinde ulema-kul bürokrasisi arasındaki iktidar mücadelesi günümüzde asker-sivil bürokrasi arasındaki iktidar mücadelesinin bir devamı niteliğindedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

"Osmanlı devleti bir hanedan sultanlığı olarak kurulmuş, iktidar belli bir usule göre Osmanlı ailesi içinde el değiştirerek devam etmiştir. Yavuz devrine kadar yalnızca sultan olan Osmanlı padişahları bu devirden itibaren halife-sultan olmuşlardır."[25] Osmanlı sultanlık rejimi iktidar anlayışının en temel özelliği, devletin İslami normlara göre düzenlenmiş

---

[21] Şükrü Karatepe, *Osmanlı Siyasi Kurumları / Klasik Dönem*, İstanbul, İşaret Yayınları, 1989, s.102.
[22] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*, s.94.
[23] Ejder Okumuş, *Tanzimat Hareketi'ne Muhalefet*, http://www.marife.org/8-okumus.htm, (Erişim tarihi: 30.04.2009), 2 numaralı dipnot.
[24] İslam dininde muhalefet kavramı için ayrıca bkz. Nevin Abdulhâlık Mustafa, *İslâm Siyasî Düşüncesinde Muhalefet*, Çev. Vecdi Akyüz, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2001.
[25] Hayrettin Karaman, *Osmanlı Devleti'nin Hilafet Anlayışı*, s.1.

olmasıdır. İktidar temsile dayalı değildir, iktidarın kazanılmış bir hak olduğu (*mülk iktidar teorisi*) düşünülmektedir. Devletin temel meşruiyet kaynağı din olmakla birlikte, muhalefetin de meşruiyetinin din temelinde olası gerektiği görüşü hâkimdir. Osmanlı'da anayasacılık hareketlerinin başladığı son dönemlere kadar sultanlık rejiminde iktidar anayasal değildir, bir anayasa bulunmamaktadır. Padişah siyasi otoriterinin ve devletin sahibidir, ancak keyfi uygulamada bulunma tasarrufu da bulunmamaktadır. Davut Dursun'un ifadesi ile sultanlık rejimi bir "denge sistemidir."[26] Osmanlı devleti bir tarım toplumudur. İktisadi ilişkisi de kendine özgüdür. Fetihçi/fütuhatçı bir iktidar anlayışı bulunmaktadır.

Tartışmamız Osmanlı İmparatorluğunun bir demokrasi olup olmadığı yönünde değil, Türk demokrasi tarihi açısından Osmanlı sultanlık rejiminin iktidar anlayışını irdelemek ve bu iktidar pratiğinin demokratik yönetimlerdeki iktidar yapısına benzer yönlerini araştırmaya yöneliktir. Osmanlı siyasal sistemini doğrudan bir demokrasi olarak nitelendirmek elbette ki mümkün değildir, ancak Sultanlık Rejimi diye adlandırdığımız Osmanlı siyasal sisteminin iktidar pratiği incelendiğinde, çoğunlukla Osmanlı sistemini bir teokrasi ya da monarşi olarak tanımlayan düşüncelere de katılmak mümkün değildir. Hatta Sultanlık rejimi iktidar pratiğinin demokrasi şartlarında ifade edilen bazı siyasal iktidara dair normları sağladığını ifade etmek te mümkündür. Özellikle Osmanlı modernleşme sürecinde yaşanan gelişmelerle birlikte, mutlak iktidar yetkisini elinde bulunduran padişahın bu yetkilerinden bazılarını bazı toplum kesimleri ve kurumları ile paylaştığı görülmektedir. 19. yy.dan itibaren başlayan değişim sürecinde ulemanın idare üzerindeki etkisi giderek azalmıştır. Bu dönemden itibaren yönetim geleneği haline gelen merkezileşmenin bir sonucu olarak bürokrasi, ulemanın yerini almaya başlamıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet, Osmanlı yönetim yapısındaki etkileri, gelenek ve kültürü ile birlikte bir mirası devralmıştır.

KAYNAKÇA

Dursun, Davut, *Siyaset Bilimi*, 4. Baskı, İstanbul, Beta Basın Yayım Dağıtım, 2008.

Dursun, Davut, "Osmanlı Sultanlık Rejimi Üzerine Notlar", *Çerçeve / 700.Yılında Osmanlı Dünyası*, Yıl: VIII, Sayı: 25, Ocak 2000.

Dursun, Davut, "İslam Dünyasında Demokrasi İmkânı ve Engelleri", *Uluslararası İslam, Sivil Toplum ve Piyasa Ekonomisi Sempozyumu*, (Liberal

[26] Davut Dursun, "Osmanlı Sultanlık Rejimi Üzerine Notlar", s.39.

Düşünce Topluluğu ve F. Ebert Vakfı, 18-19 Mayıs 1998, İstanbul)'na sunulan tebliğ.

Dursun, Davut, *Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din*, İstanbul, İşaret Yayınları, 1992.

Dursun, Davut, *Din Bürokrasisi: Yapısı, Konumu ve Gelişimi*, İstanbul, İşaret Yayınları, 1992.

Dursun, Davut, "Osmanlı Toplum Yapısına Genel Bir Bakış", *İlim ve Sanat*, 22, Kasım-Aralık 1988.

Imber, Colin, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650: İktidarın Yapısı*, Çev. Şiar Yalçın, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.

İnalcık, Halil, "Osmanlılarda Saltanat Verâseti Usûlü ve Türk Hakimiyet Telâkkisiyle İlgisi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 14/1, Mart 1959.

İnalcık, Halil, "Osmanlı Padişahı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 13/4, Aralık 1958.

Karaman, Hayrettin, *Osmanlı Devleti'nin Hilafet Anlayışı*, http://monarchist-kalemsoer.de/resources/Osmanli+Devleti+nin+Hilafet+Anlayisi.pdf, (Erişim tarihi: 11.04.2009).

Karatepe, Şükrü, *Osmanlı Siyasi Kurumları / Klasik Dönem*, İstanbul, İşaret Yayınları, 1989.

Mumcu, Ahmet, "Osmanlı İmparatorluğunda Egemenlik Kavramı ve Gelişmesi", *1. Milli Egemenlik Sempozyumu*, Ankara, 24-25 Nisan 1985.

Okumuş, Ejder, *Tanzimat Hareketi'ne Muhalefet*, http://www.marife.org/8-okumus.htm, (Erişim tarihi: 30.04.2009).